

“BİREY, TOPLUM, ADALET”

Araştırma Sorusu: Necati Cumalı'nın “Acı Tütün” adlı yapıtında, kurgulanan toplumsal düzende "*adaletsizlik*" olgusunu yaratan etkenler ve bu olgunun roman kişilerinin yaşam algılarına ve kişiler arası ilişkilere yansımaları nasıl işlenmiştir?

Ders: Türkçe A, Kategori 1

Sözcük Sayısı: 4000

İÇİNDEKİLER

| | |
|---|----|
| 1. GİRİŞ..... | 1 |
| 2. TOPLUMSAL ADALETSİZLİK VE NEDENLERİ... .. | 3 |
| 2.1. TOPLUMSAL YAPILANMADAKİ GÜÇ DENGESİZLİĞİ..... | 4 |
| 2.2. ÜRETİCİNİN BEKLENTİLERİ..... | 5 |
| 2.3. İŞÇİNİN BEKLENTİSİ..... | 6 |
| 3. TOPLUMSAL ADALETSİZLİĞİN YARATTIĞI YAŞAM ALGISI..... | 8 |
| 3.1. HAYAL KIRIKLIĞI VE ALDANIŞ..... | 9 |
| 3.2. BİRLİK, BERABERLİK VE BAŞKALDIRI... .. | 10 |
| 4. TOPLUMSAL ADALETSİZLİĞİN KİŞİLER ARASI İLİŞKİLERE YANSIMASI..... | 11 |
| 4.1.FERİT TAŞCI VE BİNNAZ'IN İLİŞKİSİ..... | 11 |
| 4.2. DOKTOR ZIYA SOMER VE EŞİNİN İLİŞKİSİ..... | 13 |
| 4.3. İSMET TEZCAN VE KASABALI İLİŞKİSİ..... | 14 |
| 5. SONUÇ..... | 16 |
| KAYNAKÇA..... | 18 |

Araştırma Sorusu: Necati Cumalı'nın “**Acı Tütün**” adlı yapıtında, kurgulanan toplumsal düzende "*adaletsizlik*" olgusunu yaratan etkenler ve bu olgunun roman kişilerinin yaşam algılarına ve kişiler arası ilişkilere yansımaları nasıl işlenmiştir?

1.GİRİŞ

Necati Cumalı, “**Acı Tütün**” adlı yapıtında 1950'lerin henüz gelişmemiş Türkiye'sini Ege'de bir köyde yaşayan tütün işçileri üzerinden yansıtmaktadır. Yazar, kuvvetli betimlemeleriyle, hiçbir yargı unsuru bulundurmadan, yalın bir duyarlılıkla ve toplumun birçok katmanında yer alan birçok roman figürü üzerinden bu olguyu ele almakta, 1950'lerin Türkiye'sine ait bir panorama yaratmaktadır. Yansıttığı gerçeklikten ötürü yapıt, her ne kadar adı "**Acı Tütün**" olsa da, tarladaki işçinin de, tarlanın sahibinin de dertlerine ortak olmakta, her bir sosyal sınıfın birbirinden farklı şekillenen yaşam biçimlerini objektif bir bakış açısı ile gözler önüne sermektedir. Yazar romanında, iyi ve kötüyü seçme hakkını, eşitlik ve adalet yorumunu okura bırakmıştır.

Romandaki tütün işçileri, 1950'lerin Türkiye'sindeki toplum yapısında hiyerarşik olarak alt sınıfta bulunmaktadır yani ekonomik anlamda güçsüz, eğitim seviyesi düşük olan kişilerdir. Tütün ekip satmak onların tek geçim kaynağıdır. Yaşadıkları coğrafya ve içinde buldukları düzen, onları sadece tütün ekmeye itmektedir. Olanakların yetersizliği nedeniyle ne eğitim alabilmekte, ne para kazanabilmekte ne de gelecekleriyle ilgili büyük hayaller kurabilmektedirler. Kasabalı; yeme, içme, barınma gibi en temel ihtiyaçlarını bile zor karşılar, yaşamak için canla başla mücadele eder.

Dönemin iktidar partisinin, tütün üreticilerinin emeklerinin karşılığını alacaklarına yönelik beklenti oluşturmaları ancak sonucun beklenildiği gibi gerçekleşmemesi, köylülerin çaresizliği

ve adaleti kendi çabalarıyla sağlamak ve seslerini duyurabilmek istemeleri, başkaldırıların zeminini hazırlamaktadır. “*Demokrat Parti’nin sınıfsal temeli büyük toprak sahipleri ile ticaret burjuvazisinin ittifakına dayanmıştır. Ancak ağırlık olarak kitlesel tabanını Anadolu’nun küçük ve orta köylüsü oluşturmuştur.*”¹ Yapıtta kitlesel tabanın parçası olan tütün işçilerinin verdikleri uğraşın bu defa her zamankinden daha da düşük değer görmesi üzerine, süregelen düzene karşı sergiledikleri tutum, adalet uğruna verdikleri çaba aktarılmaktadır. Adaletin toplum üzerinde yansımaları, farklı hikâyeler aracılığı ile okura sunulmakta ve Necati Cumalı’nın canlı betimlemeleri ile âdeta karakteri yaşamak mümkün olmaktadır.

Yapıtta, 1950’lerin Ege uzamı, bu uzama ait sosyal ve kültürel yapı ayrıntılı bir şekilde okura aktarılmaktadır. Kasaba halkının; dürüst, samimi konuşma dili, kasabalıların evlerinin kapılarını bir güven göstergesi olarak açık bırakmaları, karşılıklı güven esasına dayalı komşuluk ilişkilerini anlatmakta ve aynı zamanda yaşanan çevre de her türlü rengi ve sesiyle okuyucuya yansıtılmaktadır. Örneğin; radyoların sadece kahvelerde oluşu, kahvelerin bir toplanma yeri haline gelmesi, o dönemin siyasi yapılanması, farklı partiye mensup insanların farklı kahvelerde oturması, dostlukları, dargınlıkları, halk efsaneleri, hikâyeleri, kasaba halkının yaşayışını, ilişkilerini daha detaylı anlamamızı sağlamaktadır.

Bu çalışmada, Necati Cumalı’nın “**Acı Tütün**” adlı yapıtında, toplumun adalet anlayışının, roman karakterlerinin iç dünyalarına ve birbirleriyle olan ilişkilerine yansımaları incelenmiştir. Yapıtın bütününde “*toplumsal adalet*” kavramının, toplumun alt gelir düzeyine sahip olan, üreten fakat emeğinin karşılığını alamayan bireylerin yaşamları ve ilişkileri üzerindeki derin etkisi gerçekçi bir gözle yansıtılmakta, tez çalışmasında da bu gerekliliğin

¹<http://dergipark.gov.tr//download/article-file/3532/> Suat Oktar, Arzu Varlı, İ.İ.B.F. Dergisi, 2000, Sayı 1, S.01-22

edebi bir metinde kişiler arası ilişkiler ve kişilerin yaşam algıları aracılığıyla nasıl yansıtıldığı noktasında değerlendirmeler aktarılmaktadır.

2. TOPLUMSAL ADALETSİZLİK VE NEDENLERİ

Necati Cumalı, toplumun mevcut düzeni içinde farklılıkları ile var olan insanları, yaşayışlarını, ilişkilerini, toplumsal etkiler üzerine verdikleri tepkileri aktarmaktadır. Yapıtta tütün üreticileri, gelir ve eğitim düzeyi düşük kesimi temsil etmektedir. Tütün üreticileri, yaşadıkları toplum içerisinde kurdukları düzeni devam ettirmeye ve üretmek için verdikleri uğraşın karşılığını almaya ihtiyaç duymaktadır. Kısır bir döngü içinde olduklarını bilseler ve emeklerinin karşılığını tam anlamıyla hiç bir zaman almamış olsalar da, çaresizce beklemekten vazgeçmezler. *“1950’den itibaren kapitalist ilişkilerin tarımda hızla gelişmesi küçük üreticileri pazara bağımlı hale getirmiştir. Küçük üreticiler ürününü piyasaya çıkardığında bölüşüm ilişkileri içine girer ve sömürülmeye başlar.”*² Üreticiden aldıkları tütünü yüksek kârlarla satan tütün alıcıları, üreticinin ve geçindirmek zorunda oldukları ailelerin sıkıntılarının farkında olmalarına karşın, onların içinde bulunduğu çaresiz durumu hiçe saymaktadırlar. Her ne kadar adaletli olacakları ve ürüne değerinin verileceği vaadinde bulunsalar da sonuç olarak söylediklerinin arkasında durmazlar. Bütün bir yıl boyunca türlü zahmetlerle yetiştirilen ürüne umut bağlayan köylünün, kendi çıkarları uğruna adil davranmaktan vazgeçen alıcıya duyduğu öfke ve çaresizlik yapıtta, adaletsizlik karşısında ezilen insanın durumunu yansıtır:

*“Tanrım, suçumuz günahımız ne bizim. Sen ki adaletine inanmamızı istedin, inandık.
Sen ki sabırlı olmamızı istedin, sabırlı olduk. Sen ki küfürden kaçınmamızı buyurdun,
küfüre sapmadık, nankörlük etmedik, verdiğin nimetlerle yetindik. Sen ki çalışmamızı
buyurdun, dünyamızı ümran kılmamızı, bayındır tutmamızı istedin, taşını toprağını*

²<https://bianet.org/bianet/tarim/25351-tarimda-cumhuriyet-masallari/> Dr. Necdet Oral, İstanbul-BİA Haber Merkezi, 29 Ekim 2003

yeşerttik, gönderdik. Dağını taşını yeşil kıldıkça sana tapınmak değil mi tüm yaşıyışımız? Eksiğimiz, kusurumuz ne?” (Cumalı, 290)

Yapıtta, çıkarlar uğruna yerine getirilmeyen adaletin çöküşü ve bu durumun kişiler, ilişkiler üzerinde oluşturduğu etkiler görülmektedir. Toplumdaki sınıf farklılıkları, ekonomik durum, yoksulluk, toplumsal gerçeklikler, adalet anlayışının her birey için farklı bir anlam taşımasına neden olmaktadır ve bu durum ilişkiler üzerinden örneklendirilmiştir. Yapıtta, çaresizlik içinde, adalet peşinde, yürekleri acı içindeki kasabalının elde edemediği adalet karşısında, Tanrı'nın adaletine sığınmaları ve hatta sitem dolu yakarıları dile getirilmektedir. Bu sözlerdeki isyan, oyunu sadakatle, çabayla, emekle, dürüstlikle oynadıkları halde, milletin efendisi olması gerekirken onları milletin kölesi yapan düzene karşıdır. Ekonomik anlamda güçsüz ve eğitimsiz kalıp güçlü olana bağımlı olmak, halkı çaresiz bırakan toplumsal adaletsizliğin en çarpıcı ve güçlü nedeni olarak yapıtta yer almaktadır. Bu yapılanmayı da birkaç alt başlığa bağlamak mümkündür.

2.1. TOPLUMSAL YAPILANMADAKİ GÜÇ DENGESİZLİĞİ

Yapıtta toplumsal yapılanma, Ege Bölgesi'nin küçük bir kasabasında geçimini tütün üretimi yaparak sağlayan tütün üreticisi ve üreticiden ürünü satın alan, tütün alıcısı olarak iki sınıftan oluşmuştur. Tütün üreticisi, ekonomik anlamda tütün alıcısına bağımlıdır. Eğitim seviyesi ve ekonomik gücü ilk gruba göre yetersizdir. Bu kurdukları uzam ve yaşama biçimi içinde öncelikle eğitimden ve sonrasında başka iş olanaklarından yoksun kalan bölge halkının tamamı tütün işçisi olarak çalışmaktadır: *“Tütüncülüğü seçen kendileri değildi. Tütüncü olmak zorunda kaldıkları için tütüncü olmuşlardı. Fabrika, başka iş yoktu kasabada.”* (Cumalı, 200) Bu yönetim işçiyi tütün alıcısına gebe bırakır.

Tütün alım zamanı yabancı firmalar tarafından gönderilen tütün eksperleri, Tekel Müdürlüğü'nün eksperleri, alımı yapan firmaların yetkili kişileri ve patronları, yapıtta gücü elinde bulunduran tütün alıcılarını oluşturur. Tütün alıcıları, sosyal ve ekonomik anlamda güçlü, eğitilmiş kişiler ve topluluklar olarak yapıtta yer alırlar. Ekonomik gücü elinde bulunduran tütün alıcısı, tütün ekonomisine yön vermekte ve kendi çıkarları doğrultusunda alım yapmaktadır. Asıl söz sahibi olması gereken tütün emekçisi geri plana itilmekte ve söz sahibi olamamakta, bu da adaletsizlik olgusunu ortaya çıkarmaktadır.

Kendi çıkarları doğrultusunda ve adaletsizce tütüne fiyat biçen tütün alıcısının, bütün geçimini tütünden sağlayan tütün emekçisini zor durumda bıraktığı ve üreticinin yaşamına yön verecek olan kararın, alıcının isteklerine bağlı olarak şekillendiği işlenmektedir. Tütün ekonomisinin oluşturduğu tütün emekçisi ve tütün alıcısı sınıfları, aslında zengin ve fakirin karşı karşıya kaldığı ve toplumsal adaletsizliğe zemin hazırlayan bir oluşum olarak okurun karşısına çıkar.

2. 2 ÜRETİCİNİN BEKLENTİLERİ

Yapıtta, toplumsal adaletsizliğe neden olan etkenlerden bir diğeri de tütün üreticisinin ve işçisinin farklı beklentileridir. Kurguda tütün eksperlerinin ürünleri inceleyip rapor hazırlamaları sonucunda alıcı patronlar fiyat belirlemektedir. Tütün üreticisinin isteği bir an önce tütün fiyatlarının açıklanması ve böylelikle elde edecekleri kazancı önceden belirlemektir. Gecenin soğuşunda, sabahın erken saatlerinde kahve önünde toplanmaları bu durumu anlatan çaresiz bekleyişin bir göstergesidir. *“Saat altıda kasabalılar Tekel'in önünde toplanmaya başladılar. Ne gecenin ayazı, ne de uykusuzluk önleyebiliyordu birikmelerini...”* (Cumalı, 119) Üreticinin ve işçinin karşısında, yabancı alıcılar ve hükümet vardır. Tütün incelemeleri ve ürün raporlandırması firmalara ve hükümete bağlı eksperler aracılığı ile gerçekleşir. Raporlandırma sonucu bildirilen alım fiyatlarının, tüm Ege Bölgesi'nde yarattığı

hayal kırıklığı, çaresizlik ve mutsuzluk dikkat çekicidir. Ucuza alınan ürünler yüksek kârlarla satılmak istenmektedir. Alt sınıfa dahil olmanın dezavantajıyla, eli güçlü olmayan, söz sahibi sayılmayan emekçiler mağdur olmaktadır. Tütün fiyatlarının açıklanmasına karşın üreticinin sürekli bir bekleyişin içinde olması, umudun tükenmediğinin bir göstergesi olarak yansıtılmaktadır. Aynı şekilde, Ege Bölgesi'nin diğer kasabalarından gelecek olumlu bir haber veya radyodan yapılacak iyi bir açıklama için bekleyişin sürdüğü görülmektedir. Emeğinin karşılığını almak isteyen kasabalının, birlikte girdiği mücadele sırasında haklarını vermeyenlere karşı kenetlenmesi, bekleyişin olumlu sonuçlarından biri olarak aktarılmaktadır. Üreticiler kavgalı veya dargın olmayı bir kenara bırakıp, ortak amaç uğruna tek yürek olmayı başarmışlardır: *“Kaç yıldır partililiğin oturdukları kahvelere kadar ayırdığı Halkçılar, Demokratlar yan yana, omuz omuzaydılar alanda. Kavgalılar, dargınlar birbirlerinin önünde arkasında dururken unutmışlardı dargınlıklarını...”* (Cumalı, 151) Üreticinin emeğinin, alın terinin, beklentilerinin hiçe sayılması ve verilen vaatlerin gerçekleştirilmemiş olması, toplumsal adaletin bu anlamda sağlanamamış olduğunun göstergesidir. Beklentisi gerçekleşmeyen üreticinin, işçiye adaletli bir düzen sağlaması da bu noktada olanaksızdır.

2.3. İŞÇİNİN BEKLENTİSİ

Yarıta özellikle gelir düzeyindeki farklılığına dayalı oluşan sınıf ayrımı, anlaşmazlıkları, birlik ve beraberliğin bozulmasını da beraberinde getirir. Ekonomik anlamda zayıf olanın, güçlü olana bağımlılığı adaletsiz yapılanmanın en önemli nedenlerinden biri olarak gösterilmektedir. Gücü ve söz hakkını elinde bulunduran tütün alıcısı, kendi çıkarlarını kollamanın çabasıdadır. Tütün işçisinin emek veren fakat emeğinin karşılığını alamayan tarafta olması işleri daha da içinden çıkılmaz ve başkaldırının kaçınılmaz olduğu bir tarafa sürüklemektedir. Bir tarafta ürününe biçilen düşük değeri çaresizce kabullenmesi istenen ekici

ve diğ er tarafta kendi çıkarları uğruna ekiciyi hiç e sayan tütün alıcısı profilleri okuyucuya kişiler arası ilişkiler bağlamında aktarılmaktadır.

Tütün üreticileri, tarlada çalışan işçiler, aileler kısacası tüm kasabalı, alıcının yapacağı hamlelerden, atacağı adımlardan etkilenmektedir. Gece gündüz kahvelerde oturup, radyodan gelecek haberleri bekleyen tütün üreticisinin çaresizliği şu sözlerle aktarılmaktadır:

“Saat yedi buçukta radyo haberlerini vermeye başlarken kahvelerdeki bütün iskemleler doluydu. Çoğu ekicilerin radyosu yoktu henüz. Radyoları olanlar da, korkuya kapıldıkları zaman boyunları yerde sırt sırta veren koyunlar gibi, sürüye karışmak, bir arada olmak için kahvedeydiler. Spiker haberleri vereceğini söyleyince, konuşmaların uğultusu kesildi; bardaklarda dönen çay kaşıkları durdu. Hafifçe doğrulan adamlar, altlarındaki sandalyeyi kavrayıp radyolara çevirdiler.” (Cumalı, 62)

Kasabalının çaresizliği, tütün alıcısının bir sözüyle savrulan hayatları, çaresizlik karşısında eli kolu bağlı kalmanın omuzlara yüklediği ağır yük ve bütün olumsuz koşullara rağmen içlerinde barındırdıkları umutlar, hayata tutunma çabaları, okuyucuya bireylerin hayatları üzerinden aktarılmıştır. Henüz yirmi iki-yirmi üç yaşlarındaki üç çocuk annesi, dördüncü hamileliğini kendi yöntemleriyle sonlandırmak isteyen ekicinin karısının kan kaybetmesi sonucu hastanede ölüm kalım savaşı vermesi bu hayatlardan sadece bir tanesine örnektir. Çaresizlik ve umut kavramları, kasaba doktoru Ziya Somer'in iç sesiyle, okuyucuya aktarılmıştır:

“....Artık genç, güzel bir kadın için de saçma olarak düşünebiliyordum yaşamı. Ne olacak kurtulacak, yaşayacak da? Yaşatıp da acaba iyilik mi ediyorum ona? O güzel baharlarda sabah karanlığından, yarasaların uçmaya başladığı akşam saatlerine

kadar, tütün dikecek, çapalayacak, kıracak, dizecek... Çocuklarının birini alacak kucağına, kocasının gönlünü edecek...” (Cumalı, 264)

Zor koşullarda, yoksulluk içinde, bu adaletsiz düzen içinde yaşasalar bile umutlarının tükenmeyişi, genç kadın için uykusuz bekleyişleri, kan ihtiyacını fazlasıyla karşılamaları anlatmaktadır. Kasaba doktoru, hem içlerinden biri olarak hem de dışarıdan bakan bir gözle, “*umut*” kavramının kasabalı için önemini yansıtmaktadır:

“Öyle ya, yaşamaktan tat almasalar, yaşamaya bunca bağlı olmasalar, hastanenin kapısını tutan yakınları niye hep beraber sarılsınlar eline ayağına? Niye hastalarının kurtulmasını o kadar candan yürekte istesinler? Evet onlar akıllarından bile geçirmiyorlardı günü dolmadan ölmeyi.” (Cumalı, 265)

Necati Cumalı, toplumun mevcut düzeni içinde, kabullenilmiş çaresizlikle birlikte var olmaya çalışan Ege kasabalısının, umudunun yok olmadığını, her ne kadar şartlar bu insanları çaresizlik ve umutsuzluğa sürüklese de yaşamlarının güçlü bir biçimde devam ettiğini göstererek umutsuzlukla birlikte karşıt güçlü duygu olan umudu da okura bu zıtlıkla etkili bir biçimde aktarmıştır.

3. TOPLUMSAL ADALETSİZLİĞİN YARATTIĞI YAŞAM ALGISI

Necati Cumalı, “**Acı Tütün**” yapıtında, bireylerin çeşitli durumlar karşısında yaşadıkları duygu değişimlerini, dış uyarıcıların roman figürlerinin iç dünyalarına yansımaları şeklinde okuyucuya aktarmıştır. Yapıtta, Uralının değer yargılarına, insani vasıflarına yer verilerek bir “*halk*” profili çizilmiştir. Yazar, kasaba halkını; sağduyulu, cömert, onurlu, gururlu, yardımsever olarak değerlendirmiştir. Fakirliğin aslında yalnızlık anlamına geldiğini, her ne kadar kalabalık evlerde yaşasalar da yalnızlığın onların vazgeçilmezi olduğundan söz

edilmektedir. Çok küçük yaşlardan itibaren kendi sorumluluklarını almaları gerektiği gerçeği ile yüz yüze gelmeleri, yapıtta fakirliğin sebep olduğu yalnızlık olarak değerlendirilmektedir. Necati Cumalı, yaşama gücü yüksek, kendilerini aldattığını düşünenlere aldanmayacak kadar sağduyulu olan halkı, bu yapıtında “toplumun direği” olarak nitelendirmiştir.

3.1. HAYAL KIRIKLIĞI VE ALDANIŞ

Bütün bir yıl çalışıp emeğinin karşılığını almak isteyen bütün emekçisinin, emeğinin karşılığını alamaması sonucu yaşadığı hayal kırıklığı, yapıtta ele alınan toplumsal adaletsizliğin bir yansıması olarak karşımıza çıkar. Büyük hayaller kurmalarına sebep olan, yine onların dışında yer alan, onların emekleri üstünden para kazananlar olmuştur. O yıl iktidarda olan Demokrat Parti'nin halkı doğru olmayan, yüksek beklentiler içine sokması sonucu hayal kırıklıkları yaşanmıştır. Menfaate yönelik, günü kurtarmak için yapılan, bencillik dolu vaatlerin, bireyler üzerinde yarattığı hayal kırıklığı ve güvensizlik yer almaktadır. Öteden beri fakir olan kasaba halkı, emeğinin karşılığını alamamaya, adaletsizliğe, fakirliğe alışmış olmasına rağmen beklentiyi yükselten, onları aldatan zihniyete bir kez daha inanmaktadır aslında. Radyo haberlerinde, tütün fiyatlarının asıl fiyatlardan daha yüksek olarak açıklanması, tütün işçisinin ne denli aldatılmış olduğunun bir göstergesidir. Aldanış karşısında hissedilenler, yapıtta şu sözlerle anlatılmıştır:

“Aldanmak gereksinimindedir yetişkin insan. Yalanı, güleryüzlü, sıcak bulur. Doğruyu kendini beğenmişlikle, kırılcılıkla suçlar. Hatta, aklın derinden gelen uyarıcı sesini dinlemek istemeyerek, hoşgörü tanımayan öfkesiyle bağırır, çağırır, doğrunun üstüne yürür, yanılmanın ille de doğrudu olduğuna inandırmaya çalışır kendini.”

(Cumalı, 32)

Tütüne bağılı olarak yaşamını sürdüren kasabalının, tütün fiyatlarının açıklanmasıyla birlikte, tüm beklentileri sonuçsuz kalmış, umut yerini çaresizliğe ve aldanmış olmanın verdiği öfkeye bırakmıştır. Kasabadaki bireylerin toplumsal yapı içindeki görevi tütün üretip satmaktır fakat onların hayatlarına yön verecek kararları kendileri dışında alan, ekonomik anlamda güçlü sınıflar ve üst kurumlar mevcuttur. Onların söz sahibi olamayışı, emeklerinin karşılığını alamayışı toplumsal adaletsizliğin belirgin sebeplerindendir.

3.2. BİRLİK, BERABERLİK VE BAŞKALDIRI

Yapıtta türlü zorluklarla karşılaşan kasabalının dayanışması, beraberlik ruhu, verdikleri mertçe mücadele, zorluklara göğüs germe şekilleri, dayanıklılıkları ve özellikle birlikte tek yürek hareket edebildikleri zaman, Cumhuriyetçi ya da Demokrat Parti değil “*Tütün İşçisi Partisi*” üyesi olduklarında neler başarabilecekleri birçok kez aktarılmaktadır. Örneğin; hep birlikte, hükümet tarafından emir gelmesine rağmen kendi adaletlerini kendileri temin etmek uğruna çekinmeden tütün eksperî İsmet Tezcan'ın görevinden alınması üzerine arabasının önüne yatmaları, valiyi arayıp kararı değiştirmesi yönünde ikna etmeleri ve ikna etme metodu olarak valiye kendilerini Tütün İşçileri Birliği olarak tanıtmaları, köylülerin birleşince, ortak hareket edince, haklarını arayınca, sendikalaşınca neler başarabilecekleri yönünde bir gönderme niteliği taşımaktadır. Aynı zamanda, Arabacı Yusuf'un tütünleri yakmasıyla ne kadar cesur olabilecekleri ve Tekel'e doğru dönüp: “*Dumanını alırsınız dedim, alın sizin olsun.*” (Cumalı, 299) söylemiyle ne kadar düşük ücret karşılığında çalışıklarına gönderme yapılmaktadır. Arabacı Yusuf, tütünlerini tam karakolun karşısında yakmıştır ve buna rağmen karakoldan kendisine bir müdahale yapılmamıştır. Kasabalının başlarda durdurmak isteyip sonra engel olmamasının sebebi ise her ne kadar kendileri cesaret edemeseler de, sonuçta var olan bir başkaldırıcıyı engellemek istemeyişleri ve gizliden de olsa bu isyana destek vermeleridir:

“Tütündü yanan! Ot değildi, saman değildi, Yusuf’un tütününü olduğu kadar Tekel’in de tütünüydü. Ama öyle bir gündü ki o gün, öyle bir ateşti ki tutuşturduğu Yusuf’un, bütün ekiciler arkasındayken, kim hesap sorabilirdi Yusuf’a? Kim, ne yaptın, diyebilirdi?...”

(Cumalı, 299)

Arabacı Yusuf, düzene, işleyişe ve tüm bu adaletsizliğe karşı yapılan başkaldırının öncüsü olmuştur. Bir diğer öncü kişi ise; meydanda adı okunduğu halde, fırsat varken, kendisi tokken komşusunun aç yatmasını göze alamaması nedeniyle tütününü satmayan Süleyman Şen’dir. Bu figür, kasabalının paylaşımcılığını, samimiyetini temsil etmektedir. Yapıtta, haksızlık karşısında birlikte tavır alabilen bir kasabalı profili çizilmektedir.

4. TOPLUMSAL ADALETSİZLİĞİN KİŞİLER ARASI İLİŞKİLERE YANSIMASI

Yapıtta, toplumsal yapının oluşturduğu üretici ve işçi sınıfları arasındaki eşit olmayan gelir farklılığı, toplumsal adaletsizliğin nedenlerinden biri olarak aktarılmıştır. Tütün üreticisi hiçbir zaman emeğinin karşılığını alamamakta, dolayısıyla da maddi açıdan refaha kavuşmamaktadır. Parası yeterli olmayan tütün üreticisi evliliğini gerçekleştirmedi, aldığı traktörün, arabanın borcunu ödemedi ya da bireysel ihtiyaçlarını gidermede ciddi sıkıntılar yaşamaktadır. Bu adaletsiz düzenin yarattığı sıkıntılarda yapıtta kişiler arası ilişkilerin belirleyicisi olmakta, yapıt figürlerinin yaşamını şekillendirmektedir.

4.1. FERİT TAŞÇI VE BİNNAZ'IN İLİŞKİSİ

Ferit Taşçı, annesi ve kız kardeşiyle birlikte yaşayan, babadan kalma sekiz dönümlük tütün tarlası en büyük geçim kaynağı olan, başkalarının tarlalarında işçi olarak çalışan, askerliğini bitirmiş ve evlenme arzusu içinde olan bir roman figürüdür. Tütün işçilerinin hayatları, gelecekleri ile ilgili alacakları kararlar, tütünden elde edecekleri gelire göre şekillenmektedir.

Binnaz karakteri, aynı kasabada yaşayan, henüz on beş on altı yaşlarında güzel bir kızdır. Ferit ve Binnaz'ın aşkı, adil olmayan bir hayatın içinde var olmaya çalışan sevgiyi ve kavuşma arzusunu anlatmaktadır. Benzer hayatları yaşayan insanların, hayattan beklentileri de çok farklı olmamaktadır. Evladının baba evinde sahip olduğundan daha iyi koşullarda yaşamasını isteyen anne figürü Eda Algan ve oğlunun sevdiği kızla evlenmesini isteyen fakat yoksulluğun elini dilini bağladığı diğer bir anne figürü Hatice Taşçı, maddiyata bağlı hayati kararların, hayata nasıl yön verdiğini örneklemektedir. Güzel bir düğün ile evlenebilmek için o yılki tütün satışlarından kazanacağı parayı bekleyen Ferit, açıklanan fiyatlar yüzünden en büyük hayal kırıklığını yaşayanlardan biri olmuştur. Ferit Taşçı'nın, karısı Binnaz ile olan ilişkisi, yoksulluğun sebep olduğu çaresizliğe örnek olarak okuyucuya aktarılmıştır:

“Durduğu yerde yine her zamanki hesaplara daldı. Gelinliğe, çalgıcılara, köçeğe, otomobile vereceği parayı kısılabileceği kadar kısıtı. Binnaz'a ille de tek taşlı bir yüzük takmaları gerekiyordu. En ucuzundan dört yüz beş yüz lira da ona ayırdı...” (Cumalı, 30)

Yapıtta, maddi olanakların yetersizliği nedeniyle, kısılmış olan nikâha rağmen ayrı tutulmaya zorlanan Ferit ve Binnaz ilişkisi, paranın ilişkilerde ne denli önemli olduğunu yansıtmaktadır. İşçi sınıfının gelir dağılımında alt seviyede yer alması, adaletli bir dağılımın olmaması hayatlarının başkaları tarafından şekillenmesine neden olmaktadır. İşçi sınıfının; beklentileri, evlilikleri, kendileri ve aileleri ile ilgili kurdukları hayaller, ilişkileri, tütünden kazanacakları paraya bağlıdır. Umut her zaman vardır onlar için. Yaşanan hayal kırıklıkları, isyanlar, adalete olan güvensizlik, çaresizlik ve tüm bunlara rağmen hayatla sıkı sıkıya kurulan bir bağ okurun dikkatini çekecek şekilde yansıtılmıştır.

4.2. DOKTOR ZİYA SOMER VE EŞİNİN İLİŞKİSİ

Yapıtta ekonomik yapının şekillendirdiği, sınırlandırılmış hayatlar içinde yaşayan insanlar, düzenlerini de bu koşullara göre oluşturmuşlardır. Hayata bakış açıları, deneyimleri sonucu şekillenmiştir. Kasaba insanının yaşayacağı hayat, aslında çok da belirsiz değildir. Geçim kaynağı, gelir düzeyi, eğitim düzeyi benzer olan bu kişilerin arasında Doktor Ziya Somer karakteri diğerlerinden farklı bir profil çizmektedir. Doktorun, mesleğini devam ettirmesinin yanı sıra tütünden gelir elde etme çabası, para ve çıkar üzerine kurulu bir evliliği devam ettirmesinden başka bir şey değildir. Birlikte yaşamayı tercih etmeyen eş, doktoru yalnızca para istemek için aramaktadır. Kurgusal yapı içinde Doktor figürü, aynı kasabayı paylaştığı kişilerden daha iyi ekonomik koşullara sahiptir. Her ne kadar kasabalıya göre maddi olanakları fazla olsa da, doktor da tütün işine girmiş ve beklentilerini tütün satışına göre oluşturmuştur. Karısına para yetiştirmek için para biriktirmesi gerekmektedir. Doktor'un tütün işine girerek işçi sınıfına dahil olmasının nedeni, karısına para yetiştirebilmektir. İsteklerinin karşılanmamasına tahammül edemeyen eşine karşı Doktor'un hisleri, yapıtta şu sözlerle aktarılmıştır:

“Telefon kulübesinden çıkarken içi bulanıyordu, tiksiniyordu karısından. Her sözü aralarındaki ilişkiyi açıkça ortaya koyuyordu. Çiftlik ağası ve köle gibiydiler. “Ne zaman geliyorsun İzmir’e?” diyordu utanmadan. “İzmir’e?”, “eve” değil... Yani karısının gözünde evine beklenen bir koca değildi o. Köle değilse bile kâhya gibiydi. Haftada bir İzmir’e gelmesi, hesap getirmesi, para getirmesi bekleniyordu. Yapmacık, zorlama, çıkar kokan bir iki sözün dışında, ne yakınlık, ne sevgi vardı konuşmalarında...” (Cumalı, 226)

Doktor ve eşinin evliliği, tütün üreticisi ve alıcısının ilişkisinden çok da farklılık göstermemektedir. Sömürü mantığına bağlı, adil olmayan gelir elde etme amacı bu ilişkide

gözlenen en belirgin niteliktir. Bu bağlamda yazarın kişiler arası ilişkileri biçimlendirirken yapının dayandığı ana izlek olan “adaletsizlik ve sömürü” düzeninden çok da uzak olmadığı söylenebilir.

4.3 İSMET TEZCAN VE KASABALI İLİŞKİSİ

Yapıtta yer verilen figürlerden biri de, Tekel Müdürlüğü'nün Eksperi İsmet Tezcan'dır. Ekonomik yapının şekillendirdiği toplum düzeni içinde sıkışmış, kendi gerçekliği doğrultusunda hayatını kurmuş ve devam ettirmekte olan bu figürün görevi, Tekel adına, tütün kalitesi ve fiyatlandırması ile ilgili rapor hazırlamaktır. İsmet Tezcan, kasabalının kaderini şekillendiren bir görevle yükümlü, kasabalının içine aldığı, kabul gören bir kişi olarak okurun karşısına çıkar. Tütün ekspertizini kendisi yapmış olmasına rağmen, Tekel'in belirlediği düşük ürün fiyatlarının üreticiye açıklanması esnasında oldukça sıkıntılı anlar yaşamaktadır. Tekel adına, kasabalıyla yüzleşen kişi olmanın zorluğunu, Doktor Ziya Somer'e anlatarak içini dökmüştür. Kasabalıdan daha iyi bir eğitim seviyesine, gelir düzeyine sahip olsa da, aslında o da ekonomik düzenine bağlı hayatını, başkalarının oluşturduğu bireylerden biridir. Söylediği sözler, içinde bulunduğu durumu ve aslında onun da çaresizlik içinde olduğunu gözler önüne sermektedir:

“Başkaları ortada görünmez. Biz kalırız ekici ile karşıya. Topun ağzına sürdükleri biziz. İşler iyi giderse, satış çabuk ilerler, çözülürse bizi gören olmaz. Şu gördüğünüz masa gibi, sandalye gibi kalırız oturduğumuz odada. Ama kötüye dönerse, göze görünen, göze batan yalnız bizizdir! Ezilecek, suratına tükürülecek, katırların kuyruğuna bağlanıp dağda taşta süründürülecek, bir iblis, bir lanetli gibi görür bizi her gün selamlaştığımız ekiciler.” (Cumalı, 110)

İsmet Tezcan, tütün alıcıları arasında oynanan türlü oyunların, yapılan dalaverelerin farkındadır. Büyük tütün tüccarlarının, devlet eksperlerinden işe yarayacak olanları yanlarına

alabilmek için türlü vaatlerde bulduklarını bilmekte, yıllardır içinde bulunduğu bu durumdan, gördüklerinden, duyduklarından ve şahit olduklarından adeta uzaklaşmak istemektedir. Bireyi yalnızlaşmaya sürükleyen etkinin ve onu toplum içinde uzak olmaya iten sebebin yapıtın ana izleği olan adaletsizlik olduğu söylenebilir:

“Tüccara hizmet etmeye niyeti olanın emekliliğini beklemesi de gerekmez her zaman. O işi becerebilecek olan en çok yirmi beş yılını doldurunca atlar tüccarın yanına. Ama ben bıktım bu işten! Yirmi sekiz yıldır gördüklerimi, yaşadıklarımı, ancak siler atarım bundan sonra bu işlerden uzak kalarak kafamdan...” (Cumalı, 112)

Eksper İsmet Tezcan, tütün alıcısı ve tütün üreticisi arasında bağ kurması görevi ile her iki sınıfın düzeni ve yaşayışıyla ilgili aktarımlar yapmaktadır. Bu noktada İsmet Tezcan figürünün yapıtta ele alınan iki toplumsal sınıfın aktarıcısı olduğu söylenebilir.

Adaletsizce dağılan gelir ve sömürü düzeni sonucu iki sınıfın bireylerinin yaşayışları arasında büyük farklılıklar oluşmaktadır. İsmet Tezcan, tütün üreticisinin kaderinin tüccarların elinde olmasını, lüks ortamlarda yapılan tütün pazarlıklarını, çıkarlar uğruna verilen vaatleri, dönen çirkin oyunları okuyucuya şu sözlerle aktarmaktadır:

“Biliyor musunuz korkum ne? Şimdi bizden kodamanlar kurulu var İzmir'de. Her gün lüks lokantalarda, iyi döşenmiş tüccar evlerinde, kristal kadehler, Bavyera porselenleri, gümüş takımlarla kurulu sofralarda ağırlanıyorlar. İçlerinden birine ya da ikisine büyük ortaklara şimdiden büyük işler, Amerika gezileri vaat etmiş olabilir. Bakın hâlâ bilmiyoruz yarın sabah tütünü kaçtan alacağımızı. Siz de kaçtan satacağınızı bilmiyorsunuz. Ama İzmir'de ya da Ankara'da, o kurul üyeleriyle tüccarlar arasında, açık açık konuşulmasa bile çoktan saptanmış durumda fiyatlar.” (Cumalı, 112, 113)

Milletvekili Bedri Alagöz'ün çıkarlarına ters düşen Eksper İsmet Tezcan'ın, bağlı bulunduğu kurum tarafından bir telgrafla görev yeri değiştirilmek istenmiştir. Yapıtta, çıkarlar uğruna hayatların hiçe sayılabileceği bu olayla örneklenmiştir. Buna karşılık, kasabalının Eksper İsmet Tezcan'a sahip çıkarak gitmesine engel olması, içlerinde var olan insanlığın, iyilik ve sağduyunun göstergesidir. Tütün fiyatlarının düşük olmasının eksperin suçu olmadığını ve onun sadece bir emir kulu olduğu kasabalı tarafından bilinmektedir. Kasabalıya dostça davranarak, kendi çıkarları uğruna hamleler yapan milletvekili Bedri Alagöz karakteri, gücü elinde tutanların neler yapabileceğini yansıtmaktadır. Öte yandan İsmet Tezcan ve kasabalı ilişkisi, ekonomik gücün de üstünde olan insani değerlerin varlığını göstermiştir. Maddiyat anlamında adaletin sağlanamadığı düzeni, insani anlamda bu ilişkide görmek mümkün olmaktadır.

5. SONUÇ

Necati Cumalı'nın “**Acı Tütün**” yapıtında, 1950'ler Türkiye'sinde, İzmir'in Urla ilçesine bağlı bir kasaba halkının adaletsiz toplum düzeni içinde verdiği mücadele ve yaşama tutunma serüvenleri konu alınmıştır. Arka planda yer alan toplumsal gerçeklik ve döneme bağlı olarak ülkenin içinde bulunduğu koşullar ve bu koşulların oluşturduğu toplumsal yapı, figürlerin şekillenmesinde etkili olmuştur. Düşük gelir ve eğitim düzeyine sahip kasabalının, ezici bir topluluk tarafından aldatılması; emeklerinin, duygularının, hayatlarının hiçe sayılması yapıtta ele alınan en temel izlektir. “*Toplumsal adaletsizlik*” olarak adlandırılabilen bu durum, kurgunun ve kişiler arası ilişkilerin ve kişilerin yaşam algılarının temel belirleyicisidir.

Toplumsal adaletsizliğin oluşumunda, mevcut toplumsal yapının etkileri görülmektedir. Eğitim kavramı, yemek ve barınmak gibi temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan kasabalının öncelikleri arasında bulunmamaktadır. Toplumsal yapıda eğitimsizlik sorunu göze çarpmaktadır. Kasabalının tüm yaşantısı tütün odaklıdır. Tek geçim kaynakları olan ve

hayatlarının merkezine koydukları tütün, eğitimden daha fazla önem görmektedir. Eğitimsiz olsalar da, eğitilmiş kişilere karşı saygılı tavır sergilemektedirler. Yapıtta, haksızlık karşısında sesini duyurmada yetersiz kalan eğitimsiz bireylerin içinde buldukları durum, toplumsal adaletsizliği örneklemektedir.

Toplumsal adaletsizliğe neden olan etmenlerden bir diğeri ise, toplumsal yapı içinde sınıf farklılıklarının oluşmasıdır. Yapıtta; devlet, yabancı firmalar ve eksperler üst sınıfı, tütün üreticileri ise ezilen işçi sınıfını temsil etmektedir. Düşük tütün fiyatlarının açıklanmasıyla birlikte, sınıf ayrımı belirgin bir şekilde gün yüzüne çıkmaktadır. Üst sınıfın verdiği kararların alt sınıfın hayatı üzerindeki etkisini göstermektedir.

Yapıtta, umut kavramının, bireylerin hayatlarında ne denli büyük bir öneme sahip olduğu vurgulanmaktadır. Kasabalının tek geçim kaynağı tütündür ve hayatlar tütüne bağlı olarak yaşanmaktadır. Tek geçim kaynağı tütün olan ekiciler, büyük umutlar bağlamıştır tütüne. Tütün fiyatının beklenilenin aksine düşük olarak açıklanması, umudun yerini umutsuzluğa bırakmıştır. Umutsuzluğa neden olan ve çaresizliği doğuran bir diğerkavram yoksulluktur. Çoğunluğu yoksul, eğitimsiz bireylerden oluşan kasaba halkının, düşük tütün fiyatlarının açıklanmasıyla benzer tepkiler verdikleri gözlemlenmektedir. Toplumsal adaletsizliğin, bireylerin duygu dünyaları üzerinde etkisi; umut, umutsuzluk ve çaresizlik kavramlarıyla anlatılmak istenmiştir.

Toplumdaki sınıfsal ayrım, yoksulluk, umut, çaresizlik, adaletsizlik roman figürlerinin yaşamları üzerinden okuyucuya aktarılmıştır. Olumsuzluklar karşısında sergilenen ortak tavır ve birlik beraberlik ruhunun dışı vurumu, yakılan ateş üzerinden açığa kavuşmaktadır. Arabacı Yusuf'un yaktığı ateş köylünün cesaretini, “*kendi adaletini kendin al*” mantığını temsil etmesinden öte, daha derin bir anlam taşımaktadır ve bir ayaklanmanın başlangıcını temsil etmektedir. Yanan yüzlerce kilo tütün, bu uğurda göze alınabilecekleri, fedakârlıkları

temsil ederken ateşin büyüklüğünün ve yüksekliğinin koyulan tütünden daha büyük olması, köylülerin birleşirse ne kadar büyük bir güç haline gelebileceklerine dikkat çekmektedir. Aynı zamanda kendi dertlerine, acılarına ortak ettikleri ve kendilerini zehirleyen dumanı ise bu defa kendilerine değil, onları hiçe sayarak ezenlere solutmak istemeleridir. Bozuk toplumsal yapının yine toplum üzerine yansımaları ve toplumsal adaletsizlik, Egeli tütün üreticilerinin yaşam kesitlerinden alıntılar yapılarak yapıtta okuyucuya aktarılmıştır.

Yapılan ayrıntılı inceleme sonucunda, Necati Cumalı'nın “**Acı Tütün**” adlı yapıtında toplumsal gerçeklikler, ekonomik düzen, sınıf farklılıkları, bireylerin iç dünyalarında ve birbirleriyle olan ilişkilerinde yaşadıkları, anlaşılır bir dille anlatılmıştır. Yapıtın dayandığı temel anlayış, bu tez çalışmasının araştırma sorusunu ortaya koymuş, çalışmada kurgulanan toplum düzeninde yer alan adaletsizliğin nedenleri ve bunların kişiler arası ilişkiler ve kişilerin yaşam algıları bağlamından nasıl yansıtıldığı incelenmiştir.

KAYNAKÇA

Cumalı, Necati. “Acı Tütün”. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları, 2016.

¹<http://dergipark.gov.tr//download/article-file/3532/> Suat Oktar, Arzu Varlı, İ.İ.B.F. Dergisi, 2000, Sayı 1, S.01-22

²<https://bianet.org/bianet/tarim/25351-tarimda-cumhuriyet-masallari/> Dr. Necdet Oral, İstanbul-BİA Haber Merkezi, 29 Ekim 2003